

АНОТАЦІЯ

Дудкевич В. І. Євроінтеграційні практики України: політологічний вимір. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія». – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ; Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2021.

Аргументовано, що зі здобуттям незалежності Україна у своєму баченні перспектив тяжіла до європейського способу врядування та ціннісних орієнтацій, а європейськість як цивілізаційний маркер притаманний Україні й історично, і географічно, і все більше ментально – до тої міри, що західний вектор розвитку країни українці відстоювали і під час Революції Гідності, і потім на східних фронтах, даючи відсіч російській військовій агресії. Наголошено, що гармонізувати суто просторову європейську приналежність з досвідом демократичного будівництва, сформуванню відкрито конкурентну економіку та паритетні відносини з рівноправними політичними партнерами – зміст європеїзації прагнень України знайти своє місце на міжнародній арені.

Актуалізовано й категоризовано для української політичної науки сутність і зміст поняття «євроінтеграційні практики», яке автором визначено як функціональну складову політики євроінтеграції, організованої згідно з конкретним планом роботи державної влади щодо впровадження європейських стандартів в усі сфери суспільного життя через процес створення нормативно-правової бази інтеграції, формування відповідних структур реалізації політико-правових рішень з метою набуття членства в ЄС. Практики – це конкретні дії і рішення, які здійснюються в інституціональному, дипломатичному та позаінституціональному напрямках. За цими критеріями в режимі реального часу Україна виконує умови Угоди про асоціацію, удосконалює національне законодавство, гармоніює середовище відносин з країнами-сусідами членами ЄС, здобуває досвід демократизації і конструктивної реакції на виклики і ризики сьогодення.

Підкреслено важливість включення до євроінтеграційного поступу громадського сектору – представників та організації громадянського суспільства, які є одночасно рушієм та індикатором позитивних трансформацій, а також виконують функції запобіжника у можливих зловживаннях влади. Українське громадянське суспільство у вирішальні періоди державотворення довело свою спроможність відстоювати спільний національний вибір.

Стратегічну затребуваність теми дисертаційного дослідження аргументовано й триваючою російською агресією проти України та актами гібридної війни, передусім, її інформаційним компонентом (пропаганда, дезінформація). Акцентовано, що, з одного боку, євроінтеграція може стати своєрідним рефреймінгом для посилення обороноздатності країни, з іншого боку, російська загроза – це не лише українська проблема, але й безпековий виклик усій Європі, тому консолідація зусиль для спільного спротиву є нагальною потребою для партнерів з ЄС.

На основі вивчення змістів наукових пошуків здійснено етапізацію розвитку суспільно-політичних досліджень євроінтеграційних практик України: 1991-2013 рр. – описовий етап стратегічного планування, коли вивчався євроінтеграційний досвід інших держав, ризики та переваги вітчизняного європейського поступу, обґрунтовувалися наукові припущення щодо місця України на політичній мапі світу; з 2014 р. – імперативний етап галузевого аналізу інтеграції європейських практик, актуалізації позаінституціонального виміру євроінтеграції, кореляції тематики наукових досліджень зі здійснюваними в державі реформами.

Систематизовано чинники генези цілей і напрямків політики євроінтеграції, серед яких: історичні чинники, зумовлені початком ідеї об'єднання Європи – від прообразу Священної Римської імперії з прагненням розширити межі панування, епохи Просвітництва, коли об'єднатися пропонували заради миру на континенті, до періоду закінчення Другої світової війни, коли ідея миру доповнилася економічними цілями; політичні чинники – стосуються принципів внутрішнього управління (відносини централізації та децентралізації, національного та наднаціонального) та зовнішніх пріоритетів;

реакційні чинники – чинники-реакції на сучасні кризові явища в ЄС та за його межами, які і визначають ціль євроінтеграції – консолідувати зусилля для попередження, нейтралізації та подолання криз.

Виокремлено та обґрунтовано на основі аналізу політико-нормативної складової відносин між Україною та ЄС періодизацію формування та реалізації євроінтеграційних практик України: етап визначення пріоритетів (1991-1998 рр.), етап співробітництва та партнерства (1998-2014 рр.), етап асоціації та інтеграції (з 2014 р.). Виділено ряд специфічних рис, досягнень та проблемних сфер реалізації євроінтеграційних практик України на окреслених етапах.

З огляду на досвід євроінтеграційних моделей країн, які успішно інтегрувались в ЄС, та країн-кандидатів визначено пряму залежність результативності та успішності реалізації євроінтеграційних практик з існуванням окремого спеціального органу з євроінтеграції, зі створенням ефективного механізму взаємодії між головою держави, парламентом і урядом шляхом забезпечення регулярного діалогу цих інституцій з питань інтеграції, з наявністю політичної волі та відданістю еліти євроінтеграційним реформам при наявних проблемах, непорозуміннях та виникаючих розбіжностях.

За результатами дослідження політики держав ЄС щодо інтеграційного курсу України уточнено специфіку фінансово-економічної та політичної підтримки з боку ЄС та окремо держав-членів ЄС, яка полягає, з одного боку, у наявності широкого спектру програм, угод, механізмів взаємодії, багатосторонніх і двосторонніх інструментів допомоги у сферах боротьби з корупцією, децентралізації, державного управління, судової влади та верховенства права, конституції та виборчих практик. З іншого боку, у необхідності зменшення впливу афілійованих внутрішніх (неефективність системи державного управління, корупція, низький рівень підтримки реформ через нездатність влади досягти конкретних результатів та її суперечливі політичні рішення, відсутність консенсусу у політикумі, соціально-економічні проблеми) та зовнішніх (російська гібридна агресія, спалах світової пандемії, «інтеграційна втома» та зниження інтеграційного потенціалу абсорбції у ЄС) ризиків.

Розкрито зміст євроінтеграційного потенціалу громадянського суспільства, котрий визначено як спроможність і сукупність можливостей організацій громадянського суспільства брати участь у реалізації курсу європейської інтеграції країни і спільно з державними інституціями, і в якості незалежного консультативного органу з числа зацікавлених ОГС за пріоритетними напрямками євроінтеграції.

Специфіку взаємного впливу і співвідношення євроінтеграційних практик та розвитку громадянського суспільства представлено у вигляді тривимірної моделі: на політико-інституціональному рівні розглядаються ступінь зацікавленості державних та наднаціональних інституцій та створені ними нормативні можливості для залучення організацій громадянського суспільства до уточнення і реалізації пунктів Угоди про асоціацію; на суспільно-ресурсному рівні демонструється готовність організацій громадянського суспільства до секторальної участі у здійсненні євроінтеграційних реформ, ефективність наявних майданчиків для такої участі (разом із першим рівнем описані складові уособлюють євроінтеграційний потенціал громадянського суспільства); на рівні індивідуальної ідентифікації акцентується міра усвідомленої прихильності громадян щодо зовнішньополітичного курсу.

Визначено позитивні маркери соціально-економічного розвитку України, зумовлені чинником євроінтеграції: по-перше, адаптація законодавства України до інтеграції принципів та цінностей політики ЄС у вітчизняні практики; по-друге, підтримка та форсування системних реформ, корельованих із євроінтеграційним курсом, за рахунок макрофінансової допомоги та кредитування; по-третє, сприяння активізації та переорієнтації на європейський напрямок соціальної мобільності українців – у межах трудової міграції, академічної мобільності та туристичних потоків; по-четверте, покращення репутаційних показників України у світових рейтингах, передусім щодо ведення підприємницької діяльності, реалізації людського потенціалу та права громадян управляти власною працею та майном, відкритості інформації про використання бюджетних коштів.

Актуалізовано значення інформаційної та безпекової складових євроінтеграційних практик України. Аргументовано ті з них, які можуть стати взаємокорисними на основі вітчизняного позитивного досвіду та спільної зацікавленості зі сторони країн-членів ЄС, а саме протидія незаконній міграції, контрабанді та кіберзлочинам, реалізація оборонних заходів в умовах включення у конфлікт мирного населення та наявності значної кількості внутрішніх біженців.

Підсумовано, що конституційно визначена мета набуття членства в Європейському Союзі на сучасному етапі не означала одночасну ідентифікацію системних трансформацій в Україні як галузевих євроінтеграційних практик, позаяк частина з них почалася до підписання основоположного документа – Угоди про асоціацію України та ЄС. На прикладі фактів поглиблення співпраці двох сторін підтверджено, що планомірне здійснення реформ та дотримання регламентів Угоди, з одного боку, пришвидшили перехід від відносин декларативного партнерства до реальної політичної та економічної взаємоінтеграції, а з іншого боку, акцентували недоліки та вади вітчизняної політики євроінтеграції. Обґрунтовано, що Україна й досі потребує інтенсифікації інформаційних кампаній про євроінтеграційний курс держави, які б сприяли підвищенню рівня підтримки суспільства, протидії пропаганді євроскептиків, конструктивному діалогу з міжнародними партнерами.

Ключові слова: інтеграція, європейська інтеграція, євроінтеграційні практики, політичний інститут, політична модернізація, громадянське суспільство, Копенгагенські критерії.

SUMMARY

Dudkevych V. I. European integration practices of Ukraine: political dimension. Manuscript.

A dissertation for a Doctor of philosophy degree; speciality 052 – Political science. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk; Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, 2021.

The dissertation emphasizes on conclusion that Ukraine tended to the European way of governing and value orientations since its independence, and Europeanness was a marker of civilization is inherent in Ukraine historically, geographically and increasingly mentally. This western vector of development Ukrainians defended during the Revolution of Dignity, and then on the eastern fronts, repelling Russian military aggression. The author concludes that to harmonize a purely spatial European affiliation with the experience of democratic construction, to form an open competitive economy and parity relations with equal political partners is the essence of Europeanization of Ukraine's aspirations to find its place in the international arena.

The content of the definition «European integration practices» are actualized and categorized for Ukrainian political science. The author formulates it as functional part of European integration policy organized in accordance with a specific plan of public authorities work to implement European standards in all spheres of public life through the process of creating a regulatory framework for integration, the formation of appropriate structures for the implementation of political and legal decisions in order to become EU members. Practices are concrete actions and decisions that are carried out in institutional, diplomatic and non-institutional areas. According to these criteria, Ukraine fulfills the terms of the Association Agreement in real time, improves national legislation, harmonizes the sphere of relations with neighboring EU member states, gains experience of democratization and constructive response to today's challenges and risks.

The author accents the importance of public sector including in the European integration progress – representatives and civil society organizations, which are both a

driver and an indicator of positive transformations, as well as act as a safeguard against possible abuses of power. Ukrainian civil society in the crucial periods of state formation proved its ability to defend a common national choice.

The strategic demand for the topic of the dissertation research is substantiated by the ongoing Russian aggression against Ukraine and acts of hybrid warfare, first of all, by its information component (propaganda, misinformation). The research emphasizes that, on the one hand, European integration can become a kind of reframing to strengthen the country's defense capabilities, on the other hand, the Russian threat must be considered as not only a Ukrainian problem, but also a security challenge for Europe. So, the research emphasizes that consolidate efforts for joint resistance is an urgent need for EU partners.

Based on the study of amount scientific research, the periods in development of socio-political research of European integration practices of Ukraine were proposed: 1991-2013 – a descriptive stage of strategic planning, when the European integration experience of other countries, risks and domestic European progress benefits were studying, scientific assumptions about Ukrainian place in the world map were substantiating; since 2014 – the imperative stage of the sectoral analysis of the European integration practices, the actualization of the non-institutional dimension of European integration, the correlation of research topics with the reforms in the country.

The factors of the goals and directions of European integration policy genesis are systematized, such as: historical factors – with the beginning of Europe unification – from the idea the prototype of the Holy Roman Empire with the desire to expand the domination influence, through the Enlightenment with proposition to unite for peace, to the period of the World War II, when the idea of peace was complemented by economic goals; political factors – relate to the principles of internal governance (relations of centralization and decentralization, national and supranational) and external priorities; reactionary factors – factors-reactions to modern crisis phenomena in the EU and abroad with determination of the European integration goal – to consolidate efforts to prevent, neutralize and overcome crises.

Based on the analysis of the political and normative component of relations between Ukraine and the EU, the periodization of the formation and implementation

of Ukraine's European integration practices is singled out and substantiated: the stage of setting priorities (1991-1998), the stage of cooperation and partnership (1998-2014), the stage of association and integration. (since 2014). A number of specific features, achievements and problem areas of European integration practices of Ukraine implementation at the outlined stages are highlighted.

The analyze of the European integration models experience in the countries that have successfully integrated into the EU and candidate countries allows to conclude a direct relationship between the effectiveness and success of European integration practices with the existence of a separate special body for European integration, with an effective mechanism for interaction between the head of state, parliament and government through the dialogue of these institutions on integration issues, with the presence of political will and the commitment of the elite to European integration reforms in the face of existing problems, misunderstandings and differences.

In the study of EU policies on Ukraine's integration course the specifics of financial, economic and political support from the EU and individual EU member states. On the one hand, it consists of a wide range programs, agreements, cooperation mechanisms, multilateral and bilateral instruments, assistance in the spheres of anti-corruption, decentralization, public administration, the judiciary and the rule of law, the constitution and electoral practices. On the other hand, in demanding to reduce the influence of affiliated internal (inefficiency of public administration, corruption, low level of support for reforms due to the government's inability to achieve concrete results and its contradictory political decisions, lack of consensus in politics, socio-economic problems) and external (Russian hybrid aggression, the outbreak of a global pandemic, «integration fatigue» and the reduction of the integration potential absorption in the EU) risks.

The content of European integration potential of civil society is revealed, which is defined as the ability and system of civil society organizations opportunities to participate in the European integration of the country as together with state institutions, also as an independent advisory body of CSOs that are interested in European integration.

The specifics of mutual influence and correlation of European integration practices and civil society development are presented as a three-dimensional model: the political-institutional level considers the degree of state and supranational institutions interest and the regulatory opportunities created by them to involve civil society organizations in the clarification and implementation of the provisions of the Association Agreement; the social resource level demonstrates the readiness of civil society organizations for sectoral participation in the implementation of European integration reforms, the effectiveness of the existing platforms for such participation (together with the first level components embody the European integration potential of civil society are described); the level of individual identification emphasizes on the degree of citizens' conscious commitment to the foreign policy course.

In the dissertation positive markers of social and economic Ukraine development caused by the factor of European integration are determined: first, adaptation of the Ukraine legislation to integration of EU policy principles and values into domestic practices; secondly, support and acceleration of systemic reforms correlated with the European integration course, through macro-financial assistance and lending; thirdly, promoting the intensification and reorientation to the European direction of Ukrainians' social mobility – within the framework of labor migration, academic mobility and tourist flows; fourth, improving Ukraine's reputation in the world rankings, especially in terms of doing business, realizing human potential and the right of citizens to manage their own labor and property, open information about the use of budget funds.

The research actualizes the importance of information and security components of European integration practices of Ukraine. Among these components can be mutually beneficial on the basis of domestic positive experience and common interest of EU member states, such as the fighting against illegal migration, smuggling and cybercrime, the implementation of defense measures in the context of civilian conflict and the presence of a significant number of internal refugees.

The author concludes that the constitutionally defined goal of gaining membership in the European Union at the present stage did not mean the simultaneous identification of systemic transformations in Ukraine as sectoral European integration

practices, as some of them began before signing the basic document – the Association Agreement between Ukraine and the EU. Based on facts of deepening cooperation it is confirmed that the systematic reforms implementation and compliance with the Agreement regulations, on the one hand, accelerated the transition from declarative partnership to real political and economic integration, and on the other hand, highlighted shortcomings of domestic European integration policy. It is substantiated that Ukraine still needs to intensify information campaigns on the European integration course of the state, which would help increase the level of public support, counter the propaganda of Eurosceptics, constructive dialogue with international partners.

Key words: integration, European integration, European integration practices, political institution, political modernization, civil society, Copenhagen criteria.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Дудкевич В. Євроінтеграційний дискурс політологічних досліджень в Україні. Регіональні студії. 2021. № 25. С. 104–109.
2. Дудкевич В. Євроінтеграційні практики України: специфіка політико-нормативного регулювання. Політикус. 2021. № 3. С. 47–53.
3. Дудкевич В. Процес інтеграції України до Європейського Союзу в контексті суперечностей внутрішньо європейського розвитку. Політичне життя. 2021. № 1. С. 119–124.
4. Дудкевич В., Шотурма Н. Діджитальна комунікація як один із механізмів взаємодії з громадськістю. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2019. № 13. С. 86–93.

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, включених до міжнародних наукометричних баз:

5. Dudkevych V., Gontar Z., Marchuk V., Durman O., Denkovych N. Exploring the Experience of the World's Leading Countries in Inclusive Growth as Part of the Post-Industrial Politic: Challenges and Perspectives. *Postmodern Openings*. 2020. № 11(2 Supl 1). P. 222–237.

6. Dudkevych V., Marchuk V., Hladiy V., Holubiak N., Melnychuk V. The Development of a System of Local Self-Government in the Countries of the Visegrad Group in the Conditions of Postmodern Society. *Postmodern Openings*. 2021. № 12(2). P. 233–245.

7. Дудкевич В. Євроінтеграційні практики як детермінанти впливу на розбудову громадянського суспільства в Україні. *Evropský Politický A Právní Diskurz*. 2021 № 8/3. С. 122–129.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

8. Дудкевич В. Громадянське суспільство України у контексті реалізації євроінтеграційних практик. *Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри» (Івано-Франківськ, 27 травня 2021 р.)*. Івано-Франківськ: ПНУ імені Василя Стефаника, 2021. С. 580–589

9. Дудкевич В. Євроінтеграція як еволюційний маркер державного розвитку. *Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація» (м. Сєвєродонецьк, 8 червня 2021 р.)*. Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 76–79.

10. Дудкевич В. Євроінтеграція як чинник репутаційного поступу України. *Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями наукових досліджень: філософський, політологічний та культурологічний аспекти» (м. Київ, 8-9 жовтня 2021 р.)*. Київ: ТНУ імені В. І. Вернадського, 2021.

11. Дудкевич В. Місце євроінтеграційного наративу у політиці сучасної України. *Збірник матеріалів XXXIV Харківських політологічних читань «Політична система України за умов глобальних викликів і локальних проблем»*. Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (21 квітня 2021 р.). Харків: Право, 2021. 284 с. С. 130–134.